

Institut för social historia

Rudolf Berner

1941

Vid en av Amsterdams bekanta "grachten" – kanalgator – ligger ett litet, till det yttre oansenligt hus. Det ser ut precis som vilken som helst av de andra pittoreska byggnaderna i grannskapet. Man skulle kanske inte ens lägga märke till det, om inte några kraftiga bokstäver på husväggen fångade intresset: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Översatt från holländska blir det: Internationella Institutet för social historia.

Om huset till det yttre är oansenligt, så är det inre så mycket mera intresseväckande. Allra först förvånar man sig över att det bakom dessa yttermurar kan finnas så mycket lokaliteter och utrymmen, men den saken är de holländska arkitekternas sak och deras äran. För den som är intresserad av det som rör sig i tiden, fångas intresset snart nog av det som ryms i lokaliteterna. Själv har jag aldrig hyst någon beundran i stor skala för arkiv och samlingar. Jag har nöjt mig med att erkänna deras nödvändighet för den som är intresserad av historisk forskning och som på basis av historien söker forma en bild av nuet och det kommande. Emellertid, här i denna lilla byggnad vid Keizersgracht, huset nummer 264, fick denna min inställning en grundlig knäck. Allra först så blir man överväldigad av det storslagna och omfångsrika material som här samlats. Man känner en underlig lust att få gräva ner sig för några år i dessa salar och bibliotek och riktigt få njuta av dessa skatter. Ty skatter är det. Men det är inte ett antikvariat. Den sociala historien är ju ett med livet och livet saknas inte här i dessa samlingar. Man skulle kunna säga att samlingen är retrospektiv, men inte därför avslutad, för varje dag växer materialet. De sociala striderna, det sociala arbetet, den sociala utvecklingen sätter dagligen sina spår i de olika länderna. Händelserna kommenteras och utläggas, i bokform, i skriftform, i tidningar, bilder och affischer. Och så hamnar ett exemplar av detta i institutets arkiv, bokhyllor eller studiesalar.

Självklart är att det som i dag mest intresserar är institutets historiska materialbestånd. Och det är vid anblicken av detta som man känner hur det börjar klia i fingrarna av lust att bara få dyka ned i detta rika material. Här finns böcker och skrifter så sällsynta och värdefulla för den som är intresserad av social forskning. Naturligtvis dominerar själva arbetarrörelsen och de alster denna avsatt. Men den sociala rörelsens fält är vidsträckt och detsamma gäller om arten av det samlade materialet i institutet.

Vad som framför allt frapperar då man går igenom de social-revolutionära historiska verken är den frihetliga rörelsens framträdande plats. Man måste till sin oförställda glädje konstatera att i arbetarrörelsens barndom, i dess första vaga gryningstimma, voro de frihetliga idéerna de förhärskande. Betänk bara den massa "utopister" som äro representerade här. Det är inte bara de mera kända och relativt sentida fransmännen med "utopismen" och anarkismen som specialitet man här finner. Institutets forskare och medarbetare har lyckats att få fatt på hittills okända exemplar och skrifter av sådana författare, vilka knappast den mest durkdrivne arbetarrörelsens historiker hade en aning om. Bland dessa "förhistoriska" utopister finner man institutets rariteter, verkliga pärlor och oerhört värdefulla för den som vill följa arbetarrörelsens utveckling och de olika ideologiska tendensernas uppkomst. Den "teoretiska anarkismens födelse" har genom upptäckten av dessa unika böcker flyttats ännu längre tillbaka i tiden. Naturligtvis ha dessa utopier och utopiska verk inte en Proudhons klarhet, en Krapotkins genomarbetning eller en Goodwinsk analys. Men det som är oklart i detaljerna uppväges av den genomgående, genomströmmande frihetslängtan och påvisandet huru de ekonomiska missförhållandena endast ha sin bot i individernas frigörelse ur det ekonomiska slaveriet.

Vidare har institutet en försvarlig samling handskrivna manuskript av oersättligt värde. Bl. a. har man lyckats att rädda största delen av Gustav Landauers korrespondens och efterlämnade skriftutkast. En bragd så god som någon nordpolsfärd, då man vet att materialet måst letas fram i och smugglas ur ett annat land. Men det finns en massa människor som äro begeistrade av institutet och dess uppgift och dessa personer ha satt in mycket och spelat högt spel för att till institutet samla det värdefulla och nyttiga materialet.

Institutet är inte ensidigt inriktat på ett visst politiskt parti eller på en viss facklig uppfattning. Här finns representerad en fullödig samling av material från de mest skiftande tendenser inom arbetarrörelsen och den sociala historien. Alla länder äro representerade. Att verk på tyska och franska språken dominerar, det beror på att det skrivits så mycket på just de språken. Men här finns allt med. Även från Sverige, Norge och Danmark förefinnes en samling, en samling som just nu håller på att fullständigas genom institutets representanter i Skandinavien.

En gång då man önskar skapa sig en bild av de spanska händelserna och deras inflytande på arbetarrörelsen i andra länder, så kan man lämpligast göra det i detta institut. Här finns en fullständig samling – åtminstone till 95 proc. – av allt som skrivits om Spanien och revolutionen – både spanska saker och utländska. Broschyren

och böcker, tidningar, affischer och fotos – ett gigantiskt material. Och därtill kommer allt det som skrivits om de ekonomiska händelserna gjort i andra länder. Man behöver alltså inte leta förgäves efter Albert Jensens, på Federativs förlag utgivna broschyr ”Rättvisa åt Spanien”, lika litet som man behöver sakna Faludis skrifter i Spanienfrågan. Detta som ett exempel på materialets rikhaltighet. Naturligtvis finner man där även skrifter från svenskt kommunisthåll, från socialisterna, från socialdemokraterna och från andra riktningar – kort sagt, allt som har att göra med Spanien, på alla språk.

Här kan det kanske vara lämpligt att med några ord beröra institutets uppbyggnad och verksamhet. Företaget är en stiftelse, vars mål är att stödja och befrämja kännedom om och forskningen i den internationella socialhistorien i ordets vidsträckta betydelse, som statuternas första sats lyder. För att nå detta mål söker institutet att med alla medel få så fullständiga samlingar som möjligt av böcker, skrifter, fotos och bildverk av historisk betydelse. I statuterna ges också rum för möjligheten att institutet åtager sig härbärgerandet av samlingar och böcker – ett erbjudande som i en del fall har tillfört den studieintresserade besökaren en del verkligt fina och värdefulla verk. Även som lån kan institutet förvärva material. Främst inriktar man sig dock på att samla och förvärva och den delen har skötts med en verklig intensitet. Institutet har knutit förbindelser i olika länder med personer inom arbetarrörelsen och andra folkrörelser och genom dessa kanaler tillföres institutet många värdefulla saker, och främst säkras så tillförseln av det material som utkommer dagligdags runt jordens alla kanter.

Institutets samlingar äro tillgängliga för allmänheten, med den inskränkningen att de verk som lämnats till förvaring hos institutet endast äro tillgängliga för forskare, efter tillåtelse hos ägaren. Institutet stöder också forskningar på det socialhistoriska området. Vidare utger institutet en publikation ”Buletin”. Denna publikation är ett enastående tryckalster. Främst innehåller den digra luntan – utkommer minst 4 gånger om året – en ”bibliography” – en anmälan av alla de verk som institutet fått mottaga av aktuell art. Dessa recensioner äro skrivna på engelska och ger i kortfattad form en bild av det recenserade verkets karaktär, utgivningsort etc. Publikationen utfylles sedan med artiklar om nyförvärvade historiska verk, artiklar om sällsynta saker som institutet besitter och oftast måste man beteckna dessa artiklar som både högvetenskapliga, sensationella och allmänintressanta. Så förekommer bl. a. i en av de första bulletinerna en verkligt intressant artikel om den första ekonomiska kamptidningen, l’Echo de la Fabrique – Fabriksekot. Den var utgiven av arbetarna på en fabrik i Lyon och daterar sig från 1830-talet [*]. Man spårar i de ur tidningen citerade avsnitten början till den så sedermera bekanta franska syndikalismen. Vidare har i artiklar de hittills okända utopisterna och deras verk utförligt behandlats.

Institutet handhaves av en förvaltning bestående av minst 7 högst 11 personer, allt eftersom förvaltningen anser att den behöver för att arbeta perfekt. I denna förvaltning har en representant för Vetenskapsakademien i Holland också plats. Vidare en medlem från Amsterdamuniversitetets filosofiska fakultet.

Institutets direktör är tillika medlem och sekreterare i förvaltningen. Dessutom finnes ett slags arbetsutskott bestående av ordförande, sekreterare och skattmästare.

Utom denna förvaltning har institutet i sin tjänst bibliotekarie och vetenskapliga medarbetare, dessa senare ha att ordna och bearbeta det inkommande materialet och samtidigt till institutets egen och till andra publikationer skriva artiklar om verken i institutets bestånd samt att på alla sätt delta i den vetenskapliga forskningen på socialhistoriens gebit.

Bland dessa vetenskapliga medarbetare märkes också den i Sverige bekante A. Müller-Lehning, föreståndare för Sammlung Max Nettlau i institutet. Självklart är att detta institut drar avsevärda kostnader, men det meddelades mig, vid ett samtal med direktören, universitetsprofessor Posthumus, att man rönt stor förståelse överallt i världen för institutets arbete och att förlagen och tidningarna gratis tillställer institutet de saker som utkomma. Men de värdefulla historiska samlingarna har man måst köpa. Bakom det hela står bl. a. också Amsterdams Universitet, om inte officiellt, så dock indirekt. Sista punkten i statuterna lyder också: Skulle institutets verksamhet nedläggas tillfaller dess material Amsterdams universitet.

Att institutet skulle nedläggas behöver man inte befara, det finns starka krafter i verksamhet för institutets ekonomiska stödjande och intresserade medarbetare behöver det inte sakna. Det enda som hotar är att de politiska vindarna kan bli av den art att institutet sopas bort. Men de trägna tjänarna i den sociala forskningens vingård arbeta oförtrutet vidare – deras uppgift är både värdefull och nyttig – just i kampen mot de svarta,

bruna eller regnbågsfärgade diktaturmolnen. Det är ett arkiv där man kan läsa och följa mänsklighetens eviga, segslitna kamp för frihet och rättvisa.

- - -

Sedan den tyska ockupationen av Holland 1940 saknas varje underrättelse om institutet. Man får hoppas att dess värdefulla samlingar kunna räddas undan förstörelsen.

Det Anarkistiska Biblioteket

Rudolf Berner
Institut för social historia
1941

Arbetarekalendern 1941

www.anarkistiskabiblioteket.se